

Startnotitie moderne vreemde talen

ACTUALISATIE KERNDOELEN

Startnotitie kerndoelen moderne vreemde talen

September 2023

slo

een doordacht curriculum
dat doen we *samen*

Verantwoording

2023 SLO, Amersfoort

Mits de bron wordt vermeld, is het toegestaan zonder voorafgaande toestemming van de uitgever deze uitgave geheel of gedeeltelijk te kopiëren en/of verspreiden en om afgeleid materiaal te maken dat op deze uitgave is gebaseerd.

Auteurs:

Loes Groen, Machteld Moonen

Informatie

SLO

Postbus 502, 3800 AM Amersfoort

Telefoon (033) 4840 840

Internet: www.slo.nl

E-mail: info@slo.nl

AN

1.8055.863

Inhoudsopgave

1. Inleiding	4
2. Huidige situatie en positie van het leergebied	5
2.1 Wettelijke kaders	5
Primair onderwijs	5
Onderbouw voortgezet onderwijs	5
2.2 Praktijk op scholen	6
Primair onderwijs	6
Onderbouw voortgezet onderwijs	6
2.3 Gerealiseerd curriculum	8
Primair onderwijs	8
Onderbouw voortgezet onderwijs	8
3. Probleemanalyse: knelpunten en discrepanties	10
Primair onderwijs	10
Voortgezet onderwijs	10
Primair en voortgezet onderwijs	11
4. Ontwikkelingen	13
4.1 Maatschappelijke ontwikkelingen	13
Meertaligheid	13
Kansengelijkheid	13
Internationalisering, mobiliteit, digitale communicatie	14
4.2 Ontwikkelingen in het leergebied	14
Visieontwikkeling	14
Wetenschappelijk onderbouwing voor visieontwikkeling	14
Ontwikkelingen in beleid	15
5. Curriculaire uitdagingen	16
6. Referenties	18

1. Inleiding

De startnotitie voor de kerndoelen van het leergebied moderne vreemde talen (mvt) biedt zicht op de relevante en actuele ontwikkelingen voor dit leergebied in het primair onderwijs, de onderbouw van het voortgezet onderwijs en het (voortgezet) speciaal onderwijs¹. Startnotities zijn een belangrijk instrument in de actualisatie van kerndoelen. Ze brengen per leergebied de ontwikkelingen binnen onderwijsbeleid, onderzoek, onderwijspraktijk en samenleving in kaart en leggen zo een solide basis onder het ontwikkelwerk. Bij de totstandkoming zijn onder meer vertegenwoordigers van de vakverenigingen, leraren, lerarenopleiders, wetenschappers en vakdidactici betrokken.

De startnotitie bestaat uit de volgende onderdelen:

- huidige situatie en positie van het leergebied mvt
- probleemanalyse
- ontwikkelingen in de maatschappij en in het leergebied mvt
- curriculaire uitdagingen

Deze startnotitie benut onder andere de eerder ontwikkelde startnotities (SLO, 2018; 2021) opbrengsten en adviezen van het ontwikkelteam Engels/moderne vreemde talen in het kader van curriculum.nu en inzichten uit trendanalyses van SLO (Curriculum.nu, 2019; Fasoglio et al., 2015, Kastelein et al., 2021). Daarnaast houden we rekening met de werkopdracht van het ministerie van OCW aan SLO en de operationalisering daarvan in werkinstructies.

---

¹ Met name leerlingen met een visuele beperking, leerlingen met een auditieve/communicatieve beperking, leerlingen met een lichamelijke beperking en leerlingen met milde leer/gedragsproblemen.

2. Huidige situatie en positie van het leergebied

2.1 Wettelijke kaders

Primair onderwijs

De huidige karakteristiek bij de kerndoelen Engels benadrukt het belang van het leren van Engels met het oog op het gebruik van die taal in internationale communicatie. Er zijn vier kerndoelen voor Engels po. In de wettelijke kaders ligt de nadruk op communicatieve vaardigheden: luisteren, (durven) spreken en gesprekken voeren, lezen en, in mindere mate, schrijven. Ook is er aandacht voor het 'leren leren' van een taal. De kerndoelen geven geen indicatie van beheersingsniveaus.

Onderbouw voortgezet onderwijs

Engels is verplicht voor alle leerlingen tot en met het eindexamen. Ook is het een kernvak voor havo en vwo en maakt het samen met Nederlands en wiskunde deel uit van de kernvakkenregel: om te slagen voor het eindexamen mogen leerlingen voor deze drie vakken maximaal één vijf halen en voor de overige twee vakken minimaal een zes (College van Toetsen en Examens, z.d.). Scholen kunnen ervoor kiezen om deze regeling aan te houden in de bevorderingsnormen van eerdere leerjaren (Examenblad.nl). Daarnaast is Frans of Duits verplicht voor alle vmbo-k/g/t-leerlingen, terwijl Frans en Duits verplicht zijn voor alle havo- en vwo-leerlingen. Scholen kunnen leerlingen een ontheffing verlenen voor Frans of Duits en in plaats daarvan een andere taal aanbieden (zie tabel 1).

	Vmbo bb	Vmbo k/g/t	Havo vwo
Verplicht	Engels	Engels	Engels
		Frans of Duits	Frans en Duits
Keuze van de school, ontheffing voor Frans of Duits		In plaats van Frans of Duits: Arabisch, Spaans, Turks	In plaats van Frans of Duits: Arabisch, Chinees (alleen vwo), Italiaans, Russisch, Spaans, Turks

Tabel 1. Samenvatting wetsartikelen WVO 2.1.B, 2.3 en 2.4 (Informatie Rijksoverheid, 2020).

Er zijn acht kerndoelen voor Engels. De overige vreemde talen hebben geen aparte kerndoelen en kunnen zich daarom richten op die van Engels. De huidige kerndoelen beschrijven vaardigheden en kennis, maar geven geen indicatie van een beheersingsniveau. In de preambule bij de kerndoelen wordt vermeld dat scholen zich op basis van hun leerlingenpopulatie kunnen richten op ERK-niveau A1, A2 of B1-niveau (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2006).

2.2 Praktijk op scholen

Primair onderwijs

In het po zien we grote verschillen tussen scholen, met drie verschillende varianten en verschillende aanpakken. Er zijn drie varianten van Engels. Eibo-scholen (Engels in het Basisonderwijs) geven Engels in groep 7 en 8. Vervroegd-eibo-scholen geven Engels vanaf groep 5 of 6. Vvto-scholen (vroeg vreemdetalenonderwijs) bieden Engels aan vanaf groep 1. Deze variatie is ook zichtbaar binnen het speciaal basisonderwijs (Geurts et al., 2013). In 2014-2023 vond de pilot tweetalig primair onderwijs (TPO) plaats. TPO-scholen geven 30%-50% van de onderwijstijd in het Engels en starten vanaf groep 1 (Jenniskens et.al, 2022). In 2023 wordt besloten of TPO wettelijk mogelijk wordt.

Scholen verschillen aanzienlijk in de hoeveelheid onderwijstijd die ze aan Engels besteden, binnen en tussen de varianten (Inspectie van het Onderwijs, 2019). Voor het vormgeven van het onderwijs baseren de meeste leerkrachten zich op de doelen uit de lesmethode of de kerndoelen. Een deel van de leerkrachten gebruikt zelf vastgestelde doelen (Inspectie van het Onderwijs, 2019).

Er zijn grote verschillen tussen scholen onderling in het aanbod Engels. Enerzijds zijn er scholen die weinig Engels geven en zich bijvoorbeeld richten op woordenschat en luistervaardigheid. Anderzijds zijn er scholen die een groot en breed aanbod Engels hebben, met bijvoorbeeld aandacht voor interculturele communicatieve competentie, meertaligheid (bijvoorbeeld Language Friendly Schools), (online) interactie, internationale uitwisselingen (bijvoorbeeld eTwinning) en (wereld)burgerschap (Moonen, 2023). De toenemende aandacht voor interculturele communicatieve competentie, meertaligheid en (wereld)burgerschap bij Engels po blijkt bijvoorbeeld ook uit het netwerk Taal en Wereldburgerschap van Nuffic. De Standaard VVTO Engels (Nuffic, z.d.b.) is een kader voor het geven van Engels vanaf groep 1. De Standaard is in 2023 geactualiseerd met een sterkere nadruk op interculturele communicatieve competentie, taalbewustzijn en wereldburgerschap bij het leren van Engels.

Onderbouw voortgezet onderwijs

Aantal uren per taal

Er is weinig concrete informatie beschikbaar over het aantal lessen voor de moderne vreemde talen in de onderbouw van het vo. Het IPTO-onderzoek (Vloet et al., 2023) biedt een overzicht van het percentage lessen per onderwijstype

voor Duits, Engels, Frans en Spaans voor alle leerjaren in het vo, zie tabel 2. Er zijn geen gegevens over de andere moderne vreemde talen beschikbaar.

Vak	Vmbo	Havo	Vwo	Lessuren
Duits	3.0%	5.1%	5.1%	48744
Engels	9.1%	9.8%	9.1%	111095
Frans	1.0%	4.6%	5.2%	41680
Spaans	0.1%	0.6%	0.9%	5628

Tabel 2. Percentage lessuren per onderwijstype per taal voor alle leerjaren, peiljaar 2021 (Vloet et al., 2023)

De omvang van het vak Engels is relatief stabiel. Bij Duits en Frans is er een afname, met name op het vmbo en met name voor vmbo Frans (Vloet et al., 2023). Ook is op enkele vmbo-scholen het vak Duits afgeschaft (Hakvoort et al., 2022). Docenten Frans en Duits zijn bezorgd over deze ontwikkeling (Visiegroep Buurtalen, z.d.).

Methodes

Vrijwel alle docenten gebruiken een methode. In methodes voor de onderbouw ligt doorgaans iets meer nadruk op de receptieve dan de productieve vaardigheden. Ook is er een sterke focus op grammatica (Benschop et al., 2021). De hoofdstukken in de methodes zijn doorgaans gestructureerd rond een thema zoals vrije tijd, familie of natuur. Ook is er aandacht voor kennis van land en samenleving. Het vocabulaire is gekoppeld aan de thema's (Tammenga-Helmantel, 2020; Tammenga-Helmantel & Maijala, 2019). In de lespraktijk lijkt de nadruk vaak te liggen op oefeningen voor grammatica en 'losse' woordenschat zonder context (Rouffet et al., 2023). In aanvulling op de methodes zijn er verschillende initiatieven om leraren vakdidactische handvatten te bieden om aandacht te besteden aan interculturele communicatieve competentie, taalbewustzijn en meertaligheid, bijvoorbeeld de website taalwijs.nu.

Overige initiatieven

Diverse scholen besteden extra aandacht aan taalonderwijs, bijvoorbeeld door het aanbieden van tweetalig onderwijs, LinQ, internationale examens en een breed aanbod aan vreemde talen. Op het moment van schrijven zijn er 130 scholen die tweetalig onderwijs (tto) aanbieden voornamelijk in het Engels. Dit zijn nu voornamelijk havo en vwo-scholen, maar het aantal tto-vmbo-scholen neemt toe. Minimaal vijftig procent van de vakken wordt in het Engels aangeboden, waarbij de vakdocent eveneens fungeert als taaldocent (Nuffic, z.d.c). Op LinQ-scholen nemen Duits en Frans een prominente plaats in. De deelnemende taaldocenten passen de LinQ-didactiek toe in hun lessen. Op hoofdlijnen bevat deze de volgende elementen: doeltaal is voertaal, communicatieve en authentieke taalsituaties, aandacht voor land, cultuur en actualiteit en Europese instrumenten zoals het ERK en Europass. Er zijn circa

100 LinQ-scholen (Nuffic, z.d.a). Ook hebben scholen de mogelijkheid om hun leerlingen extra uren in de vreemde taal te laten volgen, vaak ter voorbereiding van een internationaal examen, bijvoorbeeld Cambridge of Anglia voor Engels, Goethe voor Duits, Delf Scolaire voor Frans en DELE voor Spaans. Aangezien er kosten verbonden zijn aan de examinering, bieden veel scholen dit versterkt onderwijs als keuze aan. Een aantal scholen biedt hun leerlingen de mogelijkheid aan om extra moderne vreemde talen te volgen, bijvoorbeeld in het kader van het project Taal naar Keuze (Helsloot, 2020).

2.3 Gerealiseerd curriculum

Primair onderwijs

In het vijfde peilingsonderzoek (Inspectie van het Onderwijs, 2019) zijn gespreksvaardigheid, luistervaardigheid, leesvaardigheid en woordenschat in kaart gebracht. Er is geen significant verschil tussen vvto en (vervroegd) eibo op de scores voor gespreksvaardigheid. De prestatieverschillen tussen vvto- en (vervroegd) eibo-scholen op de onderdelen luistervaardigheid, leesvaardigheid en woordenschat vallen weg als er rekening gehouden wordt met overige leerling-, leerkracht- en schoolkenmerken. In tabel 3 staat een samenvattend overzicht de ERK-niveaus gespreksvaardigheid, luistervaardigheid en leesvaardigheid behaald door alle drie de groepen tezamen:

	<A1	A1	A2	B1
Gespreksvaardigheid	31%	51%	9%	9%
Luistervaardigheid	1%	31%	47%	21%
Leesvaardigheid	6%	40%	28%	26%

Tabel 3. Samenvattend overzicht ERK-niveaus per vaardigheid (Inspectie van het Onderwijs, 2019).

ERK-niveau A1 is het laagste niveau, gevolgd door A2 en B1. De huidige kerndoelen Engels bieden geen indicatie van beheersingsniveaus. Voor alle varianten geldt dat leerlingen over het algemeen enigszins positief tot positief tegenover het vak Engels staan (Inspectie van het Onderwijs, 2019; Jenniskens, et al., 2022).

Onderbouw voortgezet onderwijs

Er is weinig zicht op de prestatie van leerlingen in de onderbouw van het voortgezet onderwijs. Voor Engels neemt een aantal scholen Cito-toetsen af om de voortgang van de leerlingen te meten. Deze gegevens zijn echter niet vrij in te zien. Onderzoek naar de houding van leerlingen ten opzichte van de moderne vreemde talen laat het volgende zien. Engels is een van de populairste vakken bij leerlingen (Qompas, 2019; 2021). Frans en Duits zijn minder populair en populariteit van Frans en Duits daalt. Van Voogel (2018; 2022) toont daarnaast aan dat niet alleen minder leerlingen Frans kiezen, maar dat ook het niveau daalt. Hoop biedt het onderzoek van het Duitsland Instituut Amsterdam, dat laat zien dat leerlingen in 2017 iets positiever zijn over het vak Duits dan in 2010

(Van Dée et al., 2017). Ook geeft het onderzoek inzicht in hoe het vak te verbeteren voor leerlingen: door het toevoegen van meer culturele inhoud in de les, maar vooral ook door het accent te leggen op gespreksvaardigheid. Hoe meer leerlingen spreken in de les, hoe leuker en nuttiger ze het vak vinden (Van Dée et al., 2017). Slechthorende en dove leerlingen kunnen extra hulp krijgen bij toetsing in de vorm van bijvoorbeeld een langzaam sprekende docent bij luistervaardigheid, of chatten bij gespreksvaardigheid (Tuin & Meestringa, 2015).

3. Probleemanalyse: knelpunten en discrepanties

In dit hoofdstuk signaleren we de knelpunten in het huidige curriculum voor het primair onderwijs en de onderbouw van het voortgezet onderwijs. Sommige knelpunten gelden alleen voor het primair of voortgezet onderwijs, andere voor beide.

Primair onderwijs

Kerdoelen te globaal

De vier kerndoelen voor Engels po zijn globaal, onsamenhangend en bieden geen indicatie van beheersingsniveaus (Inspectie van het Onderwijs, 2019). De variatie in het aanbod Engels is groot wat betreft startmomenten, omvang en kwaliteit van de invulling. Leerlingen stromen met uiteenlopende beheersingsniveaus Engels het vo binnen (zie tabel 2 Engels po gerealiseerd curriculum). Er is behoefte aan kerndoelen die helder maken wat leerlingen minimaal moeten beheersen aan het eind van het primair onderwijs.

Voortgezet onderwijs

Geen ruimte voor verschillen

In de huidige situatie zijn er alleen kerndoelen voor Engels vo. De overige mvt hebben geen kerndoelen en moeten de kerndoelen Engels gebruiken. Deze situatie doet geen recht aan verschillen tussen talen, zoals verschillen in beheersingsniveaus. Waar Engels voortbouwt op kennis uit het primair onderwijs, beginnen de andere talen zonder voorkennis. Het is dus niet realistisch om te werken met dezelfde kerndoelen en te verwachten dat leerlingen bij de overige mvy hetzelfde niveau bereiken als bij Engels. Ook zijn er grote verschillen tussen leerlingen onderling in beheersingsniveaus voor de verschillende talen. Leerlingen kunnen bijvoorbeeld met een hoger niveau instromen door buitenschools taalcontact, omdat ze Engels al in het po hebben gevolgd, of omdat ze de taal als thuistaal meegekregen hebben. Deze verschillen vragen dan ook om oog voor differentiatie, zodat leerlingen zich ontwikkelen binnen hun eigen niveau. Daarnaast geldt voor met name geldt Engels dat deze taal tegenwoordig wereldwijd als lingua franca fungeert. Dit vraagt om kerndoelen die recht doen aan die functie (SLO, 2018; 2021). Om de verschillen tussen de moderne vreemde talen inzichtelijk te maken, zijn aparte kerndoelen nodig voor de verschillende talen, die ook een indicatie van beheersing geven. Deze behoefte wordt bevestigd door de vakvereniging en verschillende belangenbehartigers (Levende Talen, 2017; Visiegroep Buurtalen, z.d.)

Primair en voortgezet onderwijs

Gebrek aan doorlopende leerlijnen

De doorlopende leerlijn po-vo Engels is in de praktijk lastig vorm te geven (De Kraay, 2016). Leerlingen stromen met uiteenlopende beheersingsniveaus Engels het vo binnen (Inspectie van het Onderwijs, 2019). Er is gebrek aan een doorlopende leerlijn van de onderbouw naar de bovenbouw van het vo. De kerndoelen en eindtermen zijn niet voldoende op elkaar afgestemd, zodat het voor docenten lastig is om een doorlopende leerlijn te creëren op het gebied van beheersingsdoelen, aanbodsdoelen en ervaringsdoelen (SLO, 2021). Er moet dus meer afstemming komen tussen de kerndoelen en de eindtermen.

Ontbreken van beheersingsniveaus

De kerndoelen po en vo bevatten geen beheersingscomponent. Om de verschillen in niveau tussen de moderne vreemde talen inzichtelijk te maken, zijn aparte kerndoelen nodig voor de verschillende talen, die ook een indicatie van beheersing geven. De verankering van het ERK maakt het mogelijk om het beheersingsniveau aan het eind van het po en de onderbouw vo inzichtelijk te maken. De koppeling van kerndoelen aan de niveaus van het ERK maakt het bovendien mogelijk om doelen te verhelderen rondom de verschillende aspecten van communicatie. De verankering van het ERK bevordert de doorlopende leerlijn naar de bovenbouw, wat ten goede komt aan de doorstroming tussen sectoren. Het verheldert daarnaast de doelen voor leerlingen die een moderne vreemde taal in de onderbouw afronden en hiervan gaat naar verwachting een motiverende werking uit (Levende Talen, 2017, Visiegroep Buurtalen, z.d.). De Vakvereniging Levende Talen (2017) vraagt nadrukkelijk om een formele verankering van het ERK in de kerndoelen Engels po, om de gewenste taalniveaus in kerndoelen vast te leggen en daarmee de doorlopende leerlijn tussen po en vo te bevorderen. Daarnaast benadrukt de Inspectie van het Onderwijs (2020) de noodzaak van heldere referentieniveaus en normen voor Engels in het po, om de doorlopende leerlijn voor Engels van po naar vo en hoger onderwijs te realiseren.

Eenzijdige focus op afzonderlijke vaardigheden en gebrek aan inhoud

De huidige mvt-curricula zijn vaardigheidsggericht, met als gevolg een vaak eenzijdige focus op afzonderlijke vaardigheden en het technisch leren ervan. Het is van belang om vaardigheden en inhouden te integreren, zodat leerlingen taal- en cultuurbewust kunnen communiceren in de hedendaagse geglobaliseerde maatschappij (Curriculum.nu, 2019; Meesterschapsteam MVT, 2022). Hiervoor zijn nieuwe inhouden nodig, zoals aandacht voor interculturele competentie, meertaligheid, creatieve vormen van taal, de positie van Engels als lingua franca en cultuur in de brede zin van het woord, bijvoorbeeld literatuur en film. Ook valt er een link te maken met (wereld)burgerschap. Naar verwachting maakt het toevoegen van nieuwe inhouden de mvt-vakken ook aantrekkelijker voor de leerlingen. Het pleidooi om deze elementen een plek te geven in de kerndoelen po en vo zien we in de voorstellen voor curriculumherziening geformuleerd door

curriculum.nu (2019) en in het visiedocument van het Meesterschapsteam MVT (2018).

4. Ontwikkelingen

Het moderne vreemdetalenonderwijs is in beweging. Ontwikkelingen in de onderwijspraktijk, beleidsvoering en de wetenschap tonen aan dat de focus van het talenonderwijs verbreedt, zoals te zien is in deze startnotitie. In plaats van het afzonderlijk aanbieden van woordenschat, grammatica en verschillende vaardigheden, ligt de nadruk steeds meer op communicatie. Daarbij speelt de integratie van vaardigheden een belangrijke rol. Ook is er steeds meer aandacht voor betekenisvolle inhoud, bijvoorbeeld in de vorm van meertaligheid, interculturele communicatieve competentie, taalbewustzijn en wereldburgerschap. Leerlingen hebben deze kennis en vaardigheden nodig om deel te nemen aan de huidige geglobaliseerde maatschappij, waarin het steeds belangrijker wordt om taal- en intercultureel bewust te communiceren in verschillende talen (kwalificatie en socialisatie). Door kennismaking met andere culturen gaan leerlingen ook nadenken en reflecteren op hun eigen cultuur, taalgebruik en wie ze zelf zijn (persoonsvorming).

4.1 Maatschappelijke ontwikkelingen

Meertaligheid

Meertaligheid is een gegeven in de Nederlandse samenleving en in het onderwijs (KNAW, 2018; Peters, 2021). Onderzoek laat het belang van de thuistaal zien voor de persoonlijke en maatschappelijke ontwikkeling van de leerlingen (Agirdag, 2020; Duarte & Günther, 2019; Hajer & Spee, 2017). Het erkennen en benutten van de meertaligheid van leerlingen en de talige diversiteit in de klas ondersteunt ook het leren van andere talen. Aandacht voor de meertaligheid van de leerling is belangrijk in een breed en inclusief curriculum dat aansluit op de interesses en de potenties van leerlingen en kansengelijkheid bevordert.

Kansengelijkheid

SLO onderscheidt vier manieren om kansengelijkheid op het niveau van het curriculum te stimuleren: compenseren en waarderen, achterstanden inlopen of voorkomen, ambitieuze doelen stellen en bewust omgaan met differentiatie (2022). Aandacht voor meertaligheid sluit hierbij aan. Positieve aandacht voor de meertaligheid van leerlingen vergroot het zelfvertrouwen van leerlingen. Op het niveau van het curriculum heeft dit betrekking op compenseren en waarderen. Tevens heeft het benutten van meertaligheid van leerlingen een positief effect op schoolsucces (Duarte & Günther, 2019; Hajer & Spee, 2017). Dit is gerelateerd aan achterstanden inlopen of voorkomen, ambitieuze doelen stellen en bewust omgaan met differentiatie. Het ERK kan ook een rol spelen bij het bevorderen van kansengelijkheid op het niveau van het curriculum, met

name op het gebied ambitieuze doelen, maatwerk en differentiatie (Fasoglio et al., 2022).

Internationalisering, mobiliteit, digitale communicatie

Communiceren in een internationale context is steeds vaker een noodzaak voor deelname aan de maatschappij en op de arbeidsmarkt, zowel digitaal als fysiek (SLO, 2021). Leerlingen hebben via social media, telefoons en computers makkelijk contact met mensen over de hele wereld. Ook krijgen ze te maken met thema's die wereldwijd spelen, zoals klimaatverandering en ontwikkelingen binnen AI. Daarnaast is de mobiliteit van wonen werken, studie en handel binnen Europa sterk toegenomen, vooral bij mensen onder veertig (Europese Commissie, 2020). Hierdoor is het van belang dat leerlingen taal- en intercultureel bewust kunnen communiceren in verschillende talen. Niet alleen voor hun leven nu, maar ook ter voorbereiding op hun vervolgopleiding en werkende leven.

4.2 Ontwikkelingen in het leergebied

Visieontwikkeling

Het traject van curriculum.nu (2019) heeft voorstellen voor de actualisatie van de kerndoelen opgeleverd. De voorstellen beschrijven de essentiële elementen voor een mvt-curriculum dat als doel heeft om leerlingen taal- en cultuur bewust te leren communiceren in een vreemde taal. Ze bestaan uit vijf bouwstenen: 1) effectieve grensoverstijgende communicatie, 2) creatieve vormen van taal, 3) interculturele communicatieve competentie, 4) taalbewustzijn, 5) meertaligheid. Deze voorstellen geven vorm aan de breed gedeelde behoefte aan inhoudelijke vernieuwing van de talencurricula. In de huidige talencurricula is weinig aandacht voor vakspecifieke inhoud als kennis van en reflectie op talen en culturen, en op hoe talen werken (Meesterschapsteam MVT, 2018; De Graaff, 2018). Reflectie op talen en culturen kan leerlingen ondersteunen bij leren van en het communiceren in een vreemde taal (Hawkins, 1984; Meesterschapsteam MVT, 2018). Ook kan het de meertalige en interculturele communicatieve competentie van de leerlingen bevorderen. Door aandacht te besteden aan taalbewustzijn ervaren leerlingen de invloed en het belang van taal en worden ze zich bewust van bijvoorbeeld taalvariatie en overeenkomsten en verschillen tussen talen.

Wetenschappelijk onderbouwing voor visieontwikkeling

Recent zijn er diverse studies gedaan die nieuwe inzichten geven in het moderne vreemdetalenonderwijs, die de visieontwikkeling zoals hierboven beschreven onderbouwen en die implicaties hebben voor de curriculumherziening. Verschillende studies laten de verbinding zien tussen taal, cultuur en identiteit (e.g., Kramsch 2014; 2016). Recente wetenschappelijke publicaties op dit gebied zijn bijvoorbeeld de toepassing van literatuur in de onderbouw bij het vak Duits (Lehrner-te Lindert, 2020), de bevordering van interculturele competentie bij literatuuronderwijs (Schat et al, 2020), aandacht

voor meertaligheid in leergangen (Benschop et al., 2021), de professionalisering van leraren in het gebruiken en stimuleren van de meertalige competentie van hun leerlingen (Van Beuningen & Poliřenská, 2019) en aandacht voor communicatie en de rol van grammatica (Piggott, 2020).

Ontwikkelingen in beleid

Een meertalig competente bevolking is beter voorbereid op deelname aan een globaliserende maatschappij. Het gaat om kennis van verschillende talen en culturen, niet alleen Engels, maar ook Duits, Frans, Arabisch, Spaans, Chinees en andere talen (KNAW, 2018). Die verbondenheid tussen taal en cultuur is een van de belangrijkste uitgangspunten van de geactualiseerde versie van het Europees Referentiekader (Council of Europe, 2020). De Europese Commissie (2018) beveelt aan om alle jongeren te helpen om ERK-niveau C1/C2 te bereiken in ten minste een andere Europese taal en om het verwerven van een tweede moderne vreemde taal op ERK-niveau B1/B2 aan te moedigen. SLO heeft advies uitgebracht over de optimale vorm van formalisatie van het ERK in kerndoelen en examenprogramma's (Fasoglio, Moonen, & Tammenga, 2022). Deze adviezen zijn overgenomen door het ministerie van OCW.

5. Curriculaire uitdagingen

Taal- en cultuurbewust communiceren in moderne vreemde talen

De huidige kerndoelen in po en vo zijn vaardigheidsgericht, met als gevolg een vaak eenzijdige focus op afzonderlijke taalvaardigheden. In de onderbouw van het vo is er daarnaast vaak ook nog sprake van een sterke nadruk op grammatica. Er is weinig aandacht voor vakspecifieke inhouden die nodig zijn om succesvol te kunnen communiceren in een vreemde taal, zoals interculturele communicatieve competentie, taalbewustzijn, meertaligheid en cultuur. In de nieuwe kerndoelen is de uitdaging om de taalvaardigheden en de inhouden geïntegreerd en in samenhang aan te bieden. Hierbij ligt er eveneens een kans om aan te sluiten bij de basisvaardigheden meertaligheid, burgerschap, digitale geletterdheid en het vak Nederlands.

Kerndoelen ontwikkelen voor alle schooltalen

In de huidige situatie zijn er alleen kerndoelen voor Engels vo. Engels is een kernvak in de onderbouw vo en kent acht globale kerndoelen. Naast Engels volgen leerlingen in de onderbouw van het vmbo een tweede en in de onderbouw van havo/vwo ook een derde mvt. De overige mvt hebben geen kerndoelen en dienen de kerndoelen Engels te gebruiken als leidraad. Om recht te doen aan de specifieke verschillen tussen talen, bijvoorbeeld wat betreft beheersingsniveaus, zijn aparte kerndoelen nodig voor verschillende moderne vreemde talen. In het actualisatietraject is de uitdaging om kerndoelen te ontwikkelen voor alle schooltalen.

Doorlopende leerlijnen borgen

In de huidige situatie ontbreken er doorlopende leerlijnen tussen het primair onderwijs en de onderbouw van het vo (alleen voor Engels) en tussen de onderbouw en de bovenbouw van het voortgezet onderwijs voor alle moderne vreemde talen. Door de kerndoelen van het primair onderwijs en de onderbouw van het voortgezet onderwijs en de eindtermen van de bovenbouw van het voortgezet onderwijs beter op elkaar aan te laten sluiten, kunnen docenten doorlopende leerlijnen creëren. Hierbij kan de verankering van het ERK een belangrijke rol spelen.

Verankering van het Europees Referentiekader voor de Talen

De kerndoelen po en vo bevatten geen beheersingscomponent. Om de verschillen in niveau tussen de moderne vreemde talen inzichtelijk te maken, zijn aparte kerndoelen nodig voor de verschillende talen die een indicatie van beheersing geven. De formele verankering van het ERK in de kerndoelen maakt het mogelijk om beheersingsniveaus per taal en per taalvaardigheid aan het eind van het po en aan het eind van de onderbouw vo inzichtelijk te maken. Zo wordt voor leraren en leerlingen zichtbaar waar ze naar toe werken in hun

talenlessen en welke doelen ze bereiken. De uitdaging is om de doorlopende leerlijn van po naar onderbouw en bovenbouw vo te borgen. De koppeling van kerndoelen aan de niveaus van het ERK maakt het bovendien mogelijk om doelen in aanbod, ervaringen en beheersing te verhelderen rondom de verschillende aspecten van communicatie. Een sterkere positie van het ERK betekent dus ook meer nadruk op het communicatieve aspect van de moderne vreemde talen. De uitdaging is om kerndoelen te ontwikkelen met een heldere indicatie van beheersingsniveaus in termen van het ERK.

6. Referenties

- Agirdag, O. (2020). *Onderwijs in een gekleurde samenleving*. EPO. ISBN:9789462672505
- Benschop, E., De Quay, C., Babete, T., & Tammenga-Helmantel, M. (2021). Meertaligheid in het mvt-onderwijs: Een analyse van het aanbod aan meertaligheid in leergangen Engels, Frans en Spaans. *Levende Talen Tijdschrift*, 22(4), 27–39. <https://lt-tijdschriften.nl/ojs/index.php/ltt/article/view/2212>
- College voor Toetsen en Examens (z.d.). *Wat houdt de kernvakkenregel voor havo en vwo precies in?* <https://www.examenblad.nl/veel-gevraagd/wat-houdt-de-kernvakkenregel-voor/2022?regime=hflinks&horizon=vq41h1h4i9qd>
- Curriculum.nu. (2019). *Leergebied Engels/MVT. Voorstel voor de herziening van de kerndoelen en eindtermen van de leraren en schoolleiders*. https://www.eerstekamer.nl/overig/20191010/leergebied_engels_mvt_voorstel/meta
- Duarte, J., & Günther-Van der Meij, M. (2018). Drietalinge basisscholen in Friesland: een gouden greep in tijden van toenemende diversiteit? In O. Agirdag, & E.-R. Kembel (eds.), *Meertaligheid en onderwijs: Nederlands plus* (pp. 90–102). Boom.
- Europese Commissie (2018). *Voorstel voor een aanbeveling van de Raad inzake een alomvattende benadering van het onderwijzen en leren van talen*. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/?uri=CELEX:52018DC0272>
- Fasoglio, D., Jong, K. de, Pennewaard, L., Trimbos, B., & Tuin, D. (2015). *Moderne vreemde talen: vakspecifieke trendanalyse 2015*. SLO. <https://www.slo.nl/@4300/moderne-vreemde/>
- Fasoglio, D., Moonen, M., & Tammenga, M. (2022). *Verkenning voor de formalisatie van het Europees Referentiekader voor Talen in het Nederlandse onderwijs*. SLO. <https://www.slo.nl/zoeken/@20607/verkenning-formalisatie-europees/>
- Geurts, B., & Hemker, B. (2013). *Balans van het Engels aan het einde van basisschool 4: Uitkomst van de vierde peiling in 2012*. Cito.
- Hajer, M., & Spee, I. (2017). *Ruimte voor nieuwe talenten: Keuzes rond nieuwkomers op de basisschool*. Rapport. PO-raad. https://issuu.com/poraad/docs/ruimte_voor_nieuwe_talenten
- Hakvoort, E., Hökberg, M., Hölsgens, T., & Hotje, S. (2022). *Docenten Duits aan het woord*. Duitsland Instituut Amsterdam. <https://duitslandinstituut.nl/enquete-docenten-duits-aan-het-woord>
- Helsloot, K. (2020). Taal naar keuze. Meer talen in het voortgezet onderwijs. *Levende Talen Magazine*, 107(6), 22-26. <https://lt-tijdschriften.nl/ojs/index.php/ltm/article/view/2082>

- Informatie Rijksoverheid (2020). *Uitvoeringsbesluit WVO 2020*.
<https://wetten.overheid.nl/BWBR0045787/2023-03-29>
- Inspectie van het Onderwijs (2020). *Staat van het Onderwijs 2020*.
<https://www.onderwijsinspectie.nl/documenten/rapporten/2020/04/22/staatvan-het-onderwijs-2020>
- Inspectie van het Onderwijs (2019). *Peil.Engels. Einde basisonderwijs 2017-2018*.
<https://www.onderwijsinspectie.nl/documenten/rapporten/2019/11/08/peil-engels-einde-basisonderwijs-2017-2018>
- Jenniskens, T., Leest, B., Wolbers, M., Krikhaar, E., Van der Lee, A., Stuij, E., De Graaff, R., Radić, A., & Van Vuuren, S. (2022). *Evaluatie pilot Tweetalig Primair Onderwijs Eindmeting schooljaar 2021/2022*. KBA Nijmegen. <https://kbanijmegen.nl/publicaties/onderwijs/evaluatie-pilot-tweetalig-primair-onderwijs-4/>
- Kastelein, S., Van der Laan, A., & Verbruggen, I. (2021). *Trendanalyse (v)so*. SLO. <https://www.slo.nl/@19272/trendanalyse-vso/>
- KNAW (2018). *Talen voor Nederland*.
<https://www.know.nl/publicaties/talen-voor-nederland>
- Kraay, A. de (2016). *Differentiation to improve the articulation between levels in the teaching of English in primary and secondary education in the Netherlands*. [Dissertatie, Rijksuniversiteit Groningen].
<https://research.rug.nl/en/publications/differentiation-to-improve-the-articulation-between-levels-in-the>
- Kramsch, C. (2014). Language and Culture. *AILA Review*, 27, 30–55.
<https://doi.org/10.1075/aila.27.02kra>
- Kramsch, C. & Zhu, H. (2016). Language and culture in English language teaching. In: G. Hall (ed.). *Routledge Handbook of English Language Teaching*, Routledge.
- Lehrner-te Lindert, E. (2020). *Fremdsprachliches Lesen mit literarischen Texten. Zur Entwicklung von Leseverstehen und literarischer Kompetenz im DaF-Unterricht der niederländischen Sekundarstufe I*. Erich Schmidt.
 ISBN:9783503191703
- Meesterschapsteam Moderne Vreemde Talen (2022). *Visie op de toekomst van het curriculum moderne vreemde talen*.
<https://modernevreemdetalen.vakdidactiekgw.nl/>
- Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2006). *Besluit van 7 juni 2006, houdende vaststelling van de kerndoelen voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs alsmede aanpassing van het Inrichtingsbesluit W.V.O. (Besluit kerndoelen onderbouw VO)*.
<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/besluiten/2010/09/17/kerndoelen-onderbouw-voortgezet-onderwijs>
- Moonen, M. (2023). *Domeinbeschrijving Engels primair onderwijs*. SLO
- Nuffic (z.d.a). *Starten met LinQ*. <https://www.nuffic.nl/onderwerpen/netwerk-duits-en-frans-ling/starten-met-ling>
- Nuffic (z.d.b) *Standaard Vroeg Vreemdetalenonderwijs Engels*.

- <https://www.nuffic.nl/onderwerpen/vroeg-vreemdetalenonderwijs/vroeg-vreemdetalenonderwijs-invoeren-en-uitwerken>
- Nuffic (z.d.c). *Tweetalig onderwijs*.
<https://www.nuffic.nl/onderwerpen/tweetalig-onderwijs>
- Peters, L. (2021). *Talen die de school in komen. Kansen voor een multiverse basisschool*. Lannoo Campus. ISBN:9789401473569
- Piggott, L. (2020). Grammatica-instructie voor beginners. Waar is dat goed voor? *Levende Talen Magazine*, 107(3), 30-34. <https://lt-tijdschriften.nl/ojs/index.php/ltm/article/view/2020>
- Qompas (2019). *Populariteit van de schoolvakken 2019. Onderzoek naar de favoriete schoolvakken van 170.000 havisten en vwo'ers*.
<https://www.qompas.nl/actueel/wat-zijn-de-meest-populaire-schoolvakken/1377/>
- Qompas (2021). *Vmbo'ers over hun motivatie, vakken en prestaties op school. Onderzoek naar de motivatie, vakkenbelangstelling en schoolprestaties van vmbo'ers in 2019-2020 en 2020-2021*.
<https://www.qompas.nl/actueel/vmboers-over-hun-motivatie-vakken-en-prestaties-op-school/2983/>
- Rouffet, C., De Kleyn, I., IJzerman, M., Van Beuningen, C., & De Graaff, R. (2023). Een vakdidactisch observatie-instrument voor communicatief vreemdetalenonderwijs: Brug tussen theorie en praktijk. *Levende Talen Tijdschrift* 24(2), 3-15.
- Schat, E., Van der Knaap, E., & De Graaff, R. (2020). Literatuuronderwijs ter bevordering van interculturele competentie; een pilotonderzoek. *Levende Talen Tijdschrift* 107(2), 13-25. <https://lt-tijdschriften.nl/ojs/index.php/ltt/article/view/2057>
- SLO. (2018). *Engels en moderne vreemde talen: Meewerken aan het onderwijs van morgen. Startnotie Bouwstenentraject*.
- SLO (2021). *Startnotie moderne vreemde talen. Bovenbouw voortgezet onderwijs*. <https://www.slo.nl/zoeken/@20066/startnotie-moderne-vreemde-talen/>
- SLO (2022). Kansengelijkheid en het curriculum.
<https://www.slo.nl/thema/meer/kansengelijkheid/curriculum/>
- Tammenga-Helmantel, M. (2020). Leermiddelen. Bouwstenen voor je onderwijs. In: Dönszelmann, S., Beuningen, Ch. van, Kaal, A., & Graaff, R. de (eds.), *Handboek Vreemde talendidactiek. Vertrekpunten, vaardigheden, vakinhoud* (pp. 101-114). Coutinho.
- Tammenga-Helmantel, M. & Maijala, M. (2019). The position of grammar in Finnish, Dutch and global teaching materials for German as a foreign language. *Language Teaching Research*, 23, 562-583.
<https://doi.org/10.1177/1362168817752542>
- Tuin, D., & Meestringa, T. (2015). *Mondelinge taalvaardigheid MVT en leerlingen met een auditieve beperking: aanvulling op de handreikingen schoolexamens vo*. SLO. <https://www.slo.nl/zoeken/@4355/mondelinge/>
- Vakvereniging Levende Talen (2017). *Visiedocument Engels en de moderne*

- vreemde talen (mvt)*.
https://levendetalen.nl/wpcontent/uploads/2018/01/visiestuk-LT-engels-mvt_eindversie-4-12-2017.pdf.
- Van Dée, B., Hölsgens, T., & Hotje, S. (Eds.) (2017). *Belevingsonderzoek Duits 2017. Rapport*. Duitsland Instituut Amsterdam.
<https://duitslandinstituut.nl/belevingsonderzoek-2017>
- Visiegroep Buurtalen (z.d). *Manifest Buurtalen*.
<http://www.buurtaalonderwijs.nl/manifest/>
- Vloet, A., den Uuil, M., Guimarães, J., & Fontein, P. (2023). *IPTO: vakken en bevoegdheden in het voortgezet onderwijs Peildatum 1 oktober 2021*. Centerdata.
<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2023/02/20/ipto-vakken-en-bevoegdheden-in-het-voortgezet-onderwijs>
- Voogel, M. (2018). *Bon ton of boring? De ontwikkeling van het Frans in onderwijs en uitgeverij in Nederland*. Amsterdam University Press. ISBN:9789085551157.
- Voogel, M. (2022). Iel est un(e?) autre. Taal en identiteit, twee zijden van dezelfde medaille. *Levende Talen Magazine* 3, 8-13. <https://lt-tijdschriften.nl/ojs/index.php/ltm/article/view/2242>

Als landelijk expertisecentrum richt SLO zich op de ontwikkeling van het curriculum in het primair, speciaal en voortgezet onderwijs in Nederland. We werken met het onderwijsveld aan de doelen, kaders en instrumenten waarmee scholen hun opdracht vanuit een eigen visie kunnen vervullen.

We brengen praktijk, beleid, maatschappelijke ontwikkelingen en onderzoek samen en stellen onze expertise beschikbaar aan onderwijs en overheid, bijvoorbeeld in de vorm van leerplannen, tools, voorbeeldlesmaterialen, conferenties en rapporten.

Bezoekadres
Stationsplein 1
3818 LE Amersfoort

Postadres
Postbus 502
3800 AM Amersfoort

T +31 (0)33 484 08 40
E info@slo.nl
W www.slo.nl

 [company/slo](https://www.linkedin.com/company/slo)
 [SLO_nl](https://twitter.com/SLO_nl)